Kuchynská záhrada pri francúzskom zámku Villandry vyniká rôznymi druhmi zeleniny vysadenými v pravidelných záhonoch renesančnej záhradnej kompozície (Tóth, 2014).

Záhrady ako kultúrne dedičstvo

Korene záhradníctva siahajú až do obdobia praveku, kedy lovecko-zberateľské komunity začali žiť usadlým spôsobom života a pestovať si základné potraviny pri svojich príbytkoch.

Záhradníctvo (lat. *hortorum cultus* / ***horticultura***) označuje kultiváciu (*cultus*) záhrad (*hortus*) a vzhľadom na jeho dlhodobú históriu a formovanie ľudskej spoločnosti ho môžeme považovať za jedno z najstarších nehmotných kultúrnych dedičstiev ľudstva. So vznikom záhradníctva vznikli aj prvé ***produkčné (úžitkové) záhrady***. Väčšiu pozornosť a uznanie v kultúrno-spoločenskom kontexte si však vydobyli ***okrasné záhrady***, ktoré vznikali od obdobia staroveku. Svetoznáme sú staroveké egyptské a perzské záhrady, z obdobia stredoveku poznáme najmä kláštorné a hradné záhrady, kým z novovekých záhradných umeleckých slohov vynikajú ***renesančné*** (talianske), ***barokové*** (francúzske) a ***romantické*** (anglické krajinárske) záhrady.

Možno menej výraznou, avšak nemenej významnou súčasťou záhradného kultúrneho dedičstva sú už vyššie spomenuté produkčné záhrady. Už od 4. a 5. storočia lemovali Teodoziánsky múr v Konštantínopole produkčné záhrady nazývané ***bostan***. Tieto boli využívané najmä na pestovanie ovocia a zeleniny priamo v meste a zachovali sa dodnes ako neoddeliteľná súčasť historických hradieb. Stali sa jedinečným prvkom mestskej krajiny a živým odkazom bohatej záhradníckej kultúry.

V Španielsku a Portugalsku sa zeleninovo-ovocné záhrady pre vlastnú spotrebu a predaj označujú ako ***huerta*** (z latinského hortus). Huerty sa spravidla nachádzajú v blízkosti riek alebo iných vodných zdrojov na okraji miest a vyznačujú sa rozsiahlym zavlažovacím systémom. Súvislý systém historických huert môžeme v súčasnosti nájsť okolo španielskych miest Valencia a Murcia, kde výrazne formujú mestský krajinný ráz. Produkčné záhrady okolo Valencie sú zavlažované kanálmi napojenými na rieku Turia, ktoré boli vytvorené už v 8. storočí.

Mnohé európske hrady, keďže boli postavené na vyvýšených miestach, boli obkolesené vinohradmi. Známa je napríklad ***Svätováclavská vinica*** vo východnej časti pražského hradného komplexu, ktorá bola založená už v 10. storočí.

Stredoveké hrady mali zvyčajne malé uzavreté záhrady – ***hortus conclusus***, kým dobové ***kláštorné záhrady*** sa vyznačovali rajskou záhradou, bylinkovo-zeleninovou záhradou a ovocným sadom, ktorý zároveň slúžil aj ako pohrebisko.

Záhradnícka tradícia a mestské produkčné záhrady boli v nemeckom meste ***Bamberg*** dokonca zahrnuté do svetového dedičstva UNESCO. Zeleninárska tradícia v Bambergu siaha až do 17. storočia, kedy sa vychýrila najmä sladkým drievkom a cibuľou. ***Záhradnícke mesto (Gärtnerstadt)*** významne ovplyvnilo aj urbanistický rozvoj mesta a záhradníctvu je v súčasnosti venovaná stála expozícia v mestskom múzeu.

Unikátnym skvostom európskeho záhradného dedičstva sú aj záhrady pri francúzskom zámku ***Villandry*** v údolí rieky Loire, ktoré boli obnovené do svojej renesančnej podoby. Prísnu renesančnú geometriu ***Kuchynskej záhrady*** oživuje modrý pór, červená kapusta, červená repa, mrkva a iné druhy zeleniny. Záhrady Villandry tak svojim návštevníkom ponúkajú jedinečne sa snúbiacu kombináciu okrasnej a produkčnej záhrady ako živé kultúrne dedičstvo.

Krajinný ráz európskych miest výrazne ovplyvnili od 19. storočia aj ***záhradkárske osady a kolónie***, ktoré sa v nemecky hovoriacich krajinách označujú aj ako ***Schrebergärten***. Tieto záhrady sú dodnes dôležitou súčasťou našich miest a predmestí a ponúkajú svojim užívateľom možnosť aktívnej rekreácie a produkcie vlastných potravín. Záhradníctvo a záhrady, vrátane úžitkových záhrad, môžeme teda jednoznačne považovať za naše staré, napriek tomu stále živé a kontinuálne sa rozvíjajúce kultúrne dedičstvo.

Attila Tóth
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
attila.toth@uniag.sk

Tento článok je výstupom projektov VEGA 1/0371/18 and KEGA 011SPU-4/2019.